

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Special Issue on From Past to Present The Turks in Greece, Volume 6 Issue 2, p.125-142, February-2014

İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nden Cenub-î Garbî Kafkas Hükümeti Muvakkate-î Milliyesi'ne

Two Governments One Organisation: From the Provisional Government of Western Thrace to the Provisional Government of South-Western Caucasia

Doç. Dr. İbrahim Şirin
Kocaeli Üniversitesi - Kocaeli

History
Studies

Volume 6
Issue 2
February
2014

Öz: İngiliz, Osmanlı ve Türk İnkılap Tarihi arşiv belgeleri değerlendirilerek hazırlanan bu çalışma 31 Ağustos 1913'te kurulan Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesi ile altı yıl sonra 18 Ocak 1919'da kurulan Cenub-î Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkata-i Milliyesi arasındaki organik bağı ve bu kısa ömürlü iki muvakkat hükümetin ortak özelliklerini inceleyerek, bu tecrübenin Milli Mücadele'ye etkilerini ortaya koymaktadır. Serez şehrinin Bulgar istilası ve mezalimine karşı Serez halkının topyekûn mücadelesini ön gören Müstahfız Teşkilatı Müdafaa-i Milliye Cemiyetlerinin ilk öncülüğüdür. Gümölcine'de kurulan kısa ömürlü Batı Trakya Geçici Hükümeti ve Kars'ta kurulan Güney Batı Kafkas Hükümeti gerek teşkilat yapısı gerek örgütlenme şekli ve örgütleyenleri ile Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Erik Jan Zürcher "Milli Mücadele'de İttihatçılık" isimli kitabında Serez'deki Müstahfız Teşkilatı ve bu iki hükümet arasındaki organik bağı dikkate almaksızın Milli Mücadele'yi 1915'te başlatır. Oysa gerek Müstahfız Teşkilatı gerekse bu iki hükümet tecrübesi Milli Mücadele'nin Balkan topraklarının neredeyse tamamının kaybedildiği Balkan Savaşları ile yani 1912'de başladığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi, Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti, Mustahfız Teşkilatı, Cihangiroğlu İbrahim, Süleyman Askeri

Abstract: Relying on the documents from the British, Ottoman and the Institute of Turkish Revolution History archives, this study examines common features and the organic link between the Provisional Government of Western Thrace founded on August 31, 1913 and the Provisional Government of South-Western Caucasia founded on January 18, 1919 and present the influence of these experiences on the Turkish Independence War. Mustahfiz Organisation, which prepared the people of Serez against the anticipated Bulgarian occupation and atrocity, was the primary example of the Defence of National Associations. Both the short-lived Provisional Government of Western Thrace in Komotini and the Provisional Government of South-Western Caucasia in Kars were the products of the Ottoman Intelligence agency, Teşkilat-ı Mahsusa, in terms of organisational structure and organisers, and they had remarkably common features. In his book "Union and Progress in the Turkish National Movement (1905-1926)", Erik Jan Zürcher, disregarded the organic link between Mustahfiz Organisation in Serez and these two governments and gave 1915 as the beginning year of the Turkish Independence War. Considering the experiences of the Mustahfiz Organisation and the two governments this article argues that beginning date of the Turkish Independence War should be pulled to 1912 to the beginning of Balkan Wars.

Keywords: Provisional Government of Western Thrace, Provisional Government of South-Western Caucasia, Mustahfiz Organisation, Cihangiroğlu İbrahim, Süleyman Askeri

GİRİŞ

Osmanlılar için Cihan Harbi'nin başlangıcı olan Balkan Savaşları II. Meşrutiyetin ilanı sonrasındaki gelişmelerin bir uzantısı olarak hem beklenmedik bir anda hem de beklenmedik bir şekilde sonuçlandı. 1910'da Arnavutluk isyan etti. İsyan ancak imparatorluğun Arnavutların isteklerini kabul etmesi ve genel af çıkarması suretiyle bastırılabilirdi. Aslında

savaşın ayak seslerini duyuran asıl gelişme, aralarında büyük anlaşmazlıklar olan Sırbistan ve Bulgaristan'ın, 13 Mart 1912'de ittifak yapmasıydı. Bu ittifaka göre, Osmanlı İmparatorluğu ile bir savaş durumunda her iki devlet de birlikte hareket edecekti. Kısa sürede bu ittifaka Yunanistan ve ardından da Karadağ'ın katılması ile siyasi ortam savaşın çıkması için bir kıvılcım beklemeye başladı.¹ 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı'ya savaş ilanı ile Balkan Savaşı başladı. Bulgaristan ve Sırbistan'ın arkasından Yunanistan'ın da savaşa girmesi ile Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar'da zorlu bir mücadele içine girecektir.

18 Ekim 1912'de Balkan devletlerine savaş ilan eden Osmanlı İmparatorluğu aslında Balkanlar'daki bir savaşa hazırlıklı değildi. Ordunun ikmal ve geri hizmetleri kötüydü. Komutanlar arasında anlaşmazlık ve bölünme vardı. Ordu yiyecek ve teçhizat konusunda yeterli değildi.² Savaşta Osmanlı Genelkurmayı Balkanları Trakya ve Makedonya olmak üzere iki savaş alanına ayırdı. Osmanlı birlikleri iki komutanlığa bölündü. Doğu Komutanlığı Trakya'yı; Batı Komutanlığı Makedonya'yı savunacaktı. Balkan Savaşları öncesinde hemen hemen tüm aydınlar da savaşın kazanılacağına dair bir inanç hakimken ilerleyen günlerde bu beklenti yerini kaygıya bırakacaktır.

Müttefik Balkan ordularının ileri harekâtı sonunda Bulgarlar 11 Kasım'da Tekirdağ'ı işgal ettiler. 17 ve 18 Kasım'da ise Çatalca hattına yüklendiler. Artık top sesleri İstanbul'dan duyulmaya başlandı. Osmanlı ordusu, Edirne'nin kaybindan sonra 8 Şubat'ta yapılan Şarköy çıkarmasında da başarılı bir sonuç elde edemeyince, 30 Mayıs 1913'te Londra'da anlaşma masasına oturmak zorunda kaldı. Anlaşma sonunda Osmanlı İmparatorluğu, tüm Avrupa topraklarını kaybetti. Balkanlar'daki sınır Midye-Enez hattı olarak belirlenirken Edirne de Bulgarlara bırakıldı. Ege Adaları'nın geleceği Büyük Devletlerin kararına bırakılıyor, Arnavutluk ise bağımsız bir devlet oluyordu.³

Balkan Savaşlarının birinci dönemi bittiğinde Bulgarlar Çatalca önünde olup Edirne'yi işgal etmişlerdir. Yabancı elçiler Kamil Paşa Hükümetine baskı yapmakta, Osmanlı'yı Balkanların tamamen dışına (Midye –Enez çizgisine) kadar itmek istemektedirler. Kamil Paşa bu baskılara daha fazla dayanamaz. ve alınan kararlar Edirne Osmanlı sınırları dışında kalır ve kaderi büyük devletlerin insafına bırakılır. İttihatçılar bu durum karşısında Kamil Paşa'yı Edirne'yi Bulgarlara terk etmekle suçlayıp güçlü bir propaganda atağı ile kamuoyu oluştururlar. Edirne'nin elden gidişini de bahane ederek 23 Ocak 1913'te Bab-ı Âli Baskını'nı gerçekleştirirler. Böylece II. Meşrutiyet'in ilanından beri iktidara dışarıdan ortak olan İttihatçılar iktidara el koyarlar. Denetleme iktidarı dönemi arkada bırakılmış baskının gittikçe daha fazla arttığı doğrudan iktidar dönemine geçilmiştir. Balkan Savaşı, II Meşrutiyet döneminin bütün yansımalarını, liberal esintileri, Osmanlı milletleri arasındaki kardeşlik ve Osmanlı birliği (İttihad-ı Osmani) arayışlarını sona erdirecektir. İktidarı ele alan İttihat ve Terakki, soyunduğu “ülkeyi ne olursa olsun kurtarma misyonu” doğrultusunda hızla Türk milliyetçiliğine yöneldi.⁴ Tanzimat'ın ve Yeni Osmanlıların başat ideolojisi Osmanlıcılık Balkan Harbi ile son buldu. Savaş Müslüman ahali üzerinde derin bir üzüntü ve yese neden oldu. İmparatorluğun gözlerinin önünde beklemedikleri bir anda çözülüşü halk ve aydın kesimini derinden etkiledi. İmparatorluk çağı sona ererken ulus-devletler imparatorluğun küllerinden doğmaya hazırlanıyordu.

¹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi*, C. 2, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.102.

² Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, C: II, Kısım II. TTK Yayınları, Ankara,1983, s.130-135.

³ Age, s.185.

⁴ Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı, (1914-1918): Propaganda'dan Milli Kimlik İnşasına İletişim Yayınları*, İstanbul 2004, s. 117.

JHS
126

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

İttihatçılar iktidarı ele geçirdikleri zaman Balkan Harbi'nin ikinci dönemi başlamıştı. Balkan devletlerinin kendi aralarında kavgaya tutuşması İttihatçılar için yeni fırsatların doğmasına sebep oldu. Kabine Edirne üzerine yürüme kararı aldı. Fakat Enver Paşa ve ekibi Edirne'yi geçip Batı'ya doğru devam edince çözülemeyen sorunların çıkmasına yol açtı.⁵

Osmanlı Devleti Meriç hududunu kesin sayıp onu hiçbir bahane ile aşmamayı taahhüt ettiğinden Enver Paşa Umum Çeteler Kumandanı Kuşçubaşı komutasında 16'sı subay 100'ü seçme erden oluşan bir çeteyi Batı Trakya'nın tamamını almak üzere görevlendirdi. Batı Trakya'ya ilk giren 116 kişi arasında dikkati çeken isimler Eşref, kardeşi Sami, Yüzbaşı İlyas, Teğmen Besim, Çakır Efe, Çerkez Sait, Uşaklı İbrahim Tahtakılıç⁶, Kafkasyalı İbrahim Cihangiroğlu ve kardeşi Hasan Han'dır.⁷

GARBİ TRAKYA HÜKÜMET-İ MUVAKKATESİ

Kuşçubaşı Müfrezesi, Enver Paşa'nın isteği ile bütün Batı Trakya'yı almaya karar verdi. Batı Trakya'ya gidenlerin geri dönmesi için Osmanlı hükümeti baskı yapınca Garb-i Trakya Hükümeti Muvakkatesi Osmanlı Devleti ile alakasını keserek bağımsızlığını ilan etti. Reisliği'ne Müderris Salih Hoca getirildi. Garbi Trakya Kuva-i Milliye kumandanı olarak Süleyman Askeri (Süleyman Zeynelabidin)⁸, Kuvva-yı Milliye Müfettişi unvanıyla Eşref Kuşçubaşı görevlendirilmişti. Osmanlı Hükümeti zamanındaki kaza teşkilatı aynen bırakıldı ve her birine birer hükümet başkanı seçilerek, yine her birine birer icra kuvvetleri kumandanı tayin oldu. Hükümet reisleri, Gümölcine'deki Muvakkat Hükümet Reisine tabi olacaklar, İcra Kuvvetleri kumandanları da Süleyman Askeri Beyin emri altında bulunacaktı.⁹ Garbi Trakya Müstakilesi'nin ay yıldızlı ve yeşil, beyaz ve siyah renkli bayrağında,¹⁰ yer alan siyah Balkanlarda Müslüman ahaliye yapılan zulmü, Yeşil renk İslam'ı, Ayyıldız Türlüğü temsil etmektedir. Söz konusu bayrak resmi törenle binalara çekildi. Batı Trakya Hükümeti kuruluş amaç ve gayesini dış dünyaya duyurmak için Emanuel Karasu tarafından resmi bir ajans kurdurmuş Türkçe ve Fransızca Independant adlı bir gazetenin çıkarılması hazırlıklarına girişilmiştir. 30000 kişilik bir ordu kurulmuş, bütçe hazırlanmış, Pul basılmış, pasaport

JHS
127

**History
Studies**

Volume 6
Issue 2
February
2014

⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s.471.

⁶ Edirne'nin geri alınmasında rol oynayan öncü kuvvetlere 300 kişilik gönüllü kuvvetiyle katılmış, İzmir'in işgali sonrasında Uşak'ta başlayan direnişin ilk tohumlarını atmış, Alaşehir Kongresi başkanlığını yapmış ve Cihangiroğlu İbrahim ile de yakın dostluk kurmuş bir Teşkilat-ı Mahsusa üyesi idi. İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Ege'de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s.367; Emel Akal, *Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s.221.

⁷ Tevfik Bıyıkoglu, *Trakya'da Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.74. İngilizlerin güvenilir kaynaklardan edindikleri bilgilere göre Edirne'nin geri alınışında Doğu Anadolu'dan gelen Gönüllü bir birliğin bulunmakta olduğunu ve bu birliğin hem 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasında ve hem de Bab-ı Ali Baskını'na da katılan komitenin ajanı emekli ve muvazzaf subaylar tarafından kumanda edilmektedir. PRO. FO.424/249:26 İngilizlerin kast ettiği birlik Cihangiroğlu İbrahim'in Kafkas Gönüllü Birliğidir. Bahsettikleri komite ise Teşkilat-ı Mahsusa'dır. Fahrettin Erdoğan, Balkan Savaşına Kars Müslümanları sadece gönüllü birlikler göndermediğini aynı zamanda maddi olarak da yardımda bulunduğuna dikkat çeker. Fahrettin Erdoğan; *Türk Elllerinde Hatıralarım*, Mevsimsiz Yayınları, Ankara 2007, s.44-45.

⁸ İngiliz Baş Konsolosu H.C.A Eyres 5 Ekim 1913'te Garbi Trakya Hükümetinin Kuruluşunu rapor eder. Raporunda hükümetin kara kalem çizilmiş bayrağı da yer almaktadır. PRO.FO, 195/2454, s.28-30.

⁹ Cemal Paşa, *Hatıralar*, Haz. Alpay Kabacalı, İş Bankası Yay. İstanbul 2010, s.62.

¹⁰ PRO. FO 195/2454.

uygulanmasına geçilerek¹¹ devlet bütün alanlarda teşekkül ettirilmiştir. Fakat Fransa, Avusturya ve Rusya'nın baskı ve tehditlerine boyun eğmek zorunda kalan Osmanlı Devleti'nin Bulgarlarla 29 Eylül 1913'te İstanbul anlaşmasını imzalaması Garb-i Trakya Hükümetinin de sonu oldu. 30 Ekim 1913'te Hükümet kendisini fesh etti.

Garbi Trakya Hükümeti'nin kuruluşunda Teşkilat-ı Mahsusa'nın rolünü Tevfik Bıyıkoglu Cemal Paşa'nın "Hatıraları"ndan hareketle tartışmaya açmış, ancak bunun kronolojik olarak mümkün olmadığını zira teşkilatın resmen 5 Ağustos 1914'te kurulduğuna dikkat çekmişti.¹² Bıyıkoglu, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşunu resmi tarihle başlatması açısından sorunludur. Teşkilat resmen kurulmadan önce de faaliyetler yürütmüştür. Trablusgarp Harbinde Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir eseri olarak birçok genç subay, başta Enver ve Mustafa Kemal olmak üzere Trablus'a gidip savaşmışlardır.¹³ Bu dönemde Osmanlı hükümeti Trablus ile resmi ve askeri irtibat kuramıyordu. Tarık Zafer Tunaya'nın ifadesiyle, "Genç gerillacılar bir İslam devleti kurmayı planlıyor. Şeyh Ahmet Sunusi'nin desteği ile V. Murat'ın torunu Fuat Efendi'yi devlet başkanı yapmak istiyorlar. İstanbul bunu kabul etmez ise kendileri de bu devlete iltihak ederek İstanbul'dan da kopacaklar"¹⁴ Tunaya'nın ifadesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1914'ten önce varlığına delalet etmesinin ötesinde Garbi Trakya Hükümeti'nden önce Trablusgarp'ta bir hükümet kurma teşebbüslerinin olduğunu da göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin dünya kamuoyunda ve diplomaside zor duruma düştüğü anlarda Teşkilat-ı Mahsusa'nın devreye girdiği ve faaliyette bulunduğu görülmektedir.¹⁵ İngiliz istihbarat raporları da Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1914 öncesinde faaliyette olduğuna işaret etmektedir.¹⁶

Garbi Trakya Hükümeti tecrübesinden geriye ne kaldı? İlk kez Garbi Trakya hükümeti döneminde Kuvva-yı Milliye, Kuvva-yı Milliye Kumandanı, Umum Çeteler kumandanı gibi tabirler kullanılmıştır. 1919'dan 6 yıl önce Kuvva-yı Milliye kavramı ve bağımsız bir devlet fikrinin bu topraklarda oluşması Osmanlı tebaasının örgütlenme yeteneğinin ve bağımsızlık fikrinin gelişmişliğine işaret eder. Sivas Kongresi'nde yaptığı 15 dakikalık konuşmada Mustafa Kemal 41 kere "milli" ve "millet" kelimesini kullanır.¹⁷ 1913'ten bu yana hitap ettiği insanlarda milli kelimesinin bir karşılığı oluşmuştur. Balkan Savaşı ve Batı Trakya Hükümeti'nden arta kalan İstiklal Savaşı'nın sihirli kelimesi şüphesiz

JHS
128

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

¹¹ Nevzat Gündag, *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.139.

¹² Bıyıkoglu, age, s.88.

¹³ Philip H. Stoddard, *Teşkilat-ı Mahsusa*, (Çev. Tansel Demirel), Arma Yay. İstanbul 2003, s.79.

¹⁴ Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler*, İstanbul Bilgi Yay., İstanbul 2003, s.306; Hüsamettin Ertürk, Trablusgarp'ta Mustafa Kemal'in Osmanlı Hanedanını devireceğini haber veren falcı ile aralarında geçen konuşmayı yıllar sonra henüz Samsun'a çıkmadan az önce İstanbul'da hatırlatan Hüsamettin Bey'e Mustafa Kemal " Bir gün senin Teşkilat-ı Mahsusa mensuplarından vaktiyle Trablusgarp'ta çölde kumların üstünde elindeki hançerle kumları karıştırıp bana bu sözleri söyleyen falcının rüyasını hakikat yapmak hususunda yardım bekleyeceğim der. Teşkilat-ı Mahsusa Milli Mücadele de Mustafa Kemal'e beklediği desteği verecektir. Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, Sebil Yay. İstanbul 1996, s. 77.

¹⁵ Tunaya Teşkilat-ı Mahsusa'nın ünlü yöneticilerinden Hüsamettin Ertürk ile yardımcısı Galip Vardar'ın kitaplarının en doğru fakat resmi olmayan kaynaklar olduğunu belirtir. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s.282. Ertürk'ün hatıralarında Garbi Trakya hükümetinin Teşkilat-ı Mahsusa tarafından kuruluşuna dikkat çekilmektedir. Ertürk, age, s.100.

¹⁶ PRO. FO.424/249:26.

¹⁷ Erik Jan Zürcher, *Savaş, Devrim ve Ulusallaşma*, (Çev. Ergün Aydınoglu), Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2005, s.234.

Kuvva-yı Milliye ve Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'dir.¹⁸ Özellikle Anadolu'da Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında Müdafaa-i Milliye Cemiyetlerinin önemi büyüktür. Her ne kadar Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin kuruluş tarihi 17 Ocak 1913 olarak gösterilse de bu tarihten önce 3 Kasım 1912'de Balkanların güzide şehri Serez'de Mustahfız Teşkilatı adıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. Serez'in Bulgarlar tarafından işgaline karşı İttihatçı Serezlilerin 3 Kasım 1912'de Mustahfız Teşkilatı adıyla bir milis teşkilatı kurmuş oldukları bilinmektedir. Şehrin ileri gelen İttihatçıları tarafından kurulan bu teşkilat Bulgarların şehri işgali karşısında halkın Serez'i savunması için kurdukları bir teşkilattır. Esat Serezli Memleket Hatıralarında Serez'in İttihat ve Terakki Şube reisi olarak Mustahfız Teşkilatı'nı ne gerekçe ile ve nasıl kurduklarını oldukça detaylı şekilde anlatır.¹⁹ Serezli'nin şehrin Bulgarlar tarafından işgali ve Bulgarların Müslüman ahaliyi nasıl vahşice katlettiğine dair söyledikleri ile aynı olaya ilişkin İngiliz raporları birbirleriyle oldukça tutarlıdır.²⁰ Serez'de kurulan ve Bulgar istilası ve mezalimine karşı şehir halkının topyekün mücadelesini ön gören Mustahfız Teşkilatı İttihatçıların 17 Ocak'ta bütün memleket kuvvetlerinin yurt savunmasında birleştirmek için kurdukları Müdafaa-i Milliye Cemiyetlerinin ilk öncüsüdür.

Cenub-i Garbi Kafkas Hükümet-i Muvakkate-i Milliyesi

Cihangiroğlu İbrahim Kafkas Gönüllü Birliği ile Edirne'nin geri alınışı ve Batı Trakya'nın kurtuluşu için Teşkilat-ı Mahsusa adına savaşmıştı. Cihangiroğlu İbrahim, 18 Ocak 1919'da Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkate-i Milliyesi'nin kurucusu ve Reis-i Cumhuri'dur. İki hükümet arasındaki organik bağın kilit ismi İbrahim Bey'dir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir üyesi olarak 1908-1911 arasında İran'da Meşrutiyet taraftarlarına yardım için kardeşleri Hasan ve Aydın ile Şahçılar ve Ruslara karşı savaştı. Aydın Bey 1911'de Hoy'da şehit düştü. Hasan Han'ı Ruslar esir alıp Ejderhan'a sürdüler. Van'a mücahitleri ile birlikte gelen İbrahim Bey'i Enver Bey İstanbul'a çağırdı. Trabzon üzerinden gemi ile İstanbul'a gelen İbrahim Bey ve 700 Kafkas gönüllüleri üç buçuk ay kadar Meteris çiftliğinde tam bir askeri eğitim aldılar.²¹ İbrahim Bey ve Kafkas Gönüllüler birliği Bulgarlara baskın yaparak 164 er 4 subay ve 1 doktor ile Alay Kumandanı İgnazof'u tutsak almış ve Edirne'de Hurşit Paşa'ya teslim etmiştir. Bu başarısından dolayı İbrahim Bey Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Ejderhan'da sürgünden kaçan Hasan Bey de İskeçe muharebesine katılmış ve yararlıklar göstermiştir.

Cihangiroğlu İbrahim, 11 Mart 1917 'de Bağdat düşünce Musul'a geçti. İbrahim Bey gönüllüleri evlerine dağıtıp Enver Paşa'nın emriyle İstanbul'a döndü. İstanbul'da iken bir zatın şikayeti ile emniyete Teşkilat-ı Mahsusa adına çalıştığını beyan etmiş ve bu konuda bir kovuşturma geçirmişti.²² TİTE Arşivinde yer alan Hal tercümesinde yine İttihat Terakki ve

¹⁸ Bıykoğlu, age, s.66.

¹⁹ Esat Serezli, *Memleket Hatıraları*, Yay. Haz. Aynur Koçak, İbrahim Şirin, Faruk Yavuz, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2012, s.237.

²⁰ PRO. FO.608/118, s.409.

²¹ Cihangir Oğlu İbrahim Aydın, *Hatıralar, Yazma, İbrahim Şirin Arşivi*, s.77. Cihangir oğlu İbrahim'in biri daktilo edilmiş ve latin alfabeli diğer ikisi Osmanlıca olmak üzere yayınlamamış üç hatırası bulunmaktadır. Daktilo edilmiş nüsha Osmanlıca hatıraların bir kısmıdır. Hükümetin Polis Teşkilat Müdürü Tevhidüddin Mamiloğlu'na ait olan Hatıraların son 10 sayfası da İbrahim Bey'in hatıralarını içerir. Özellikle Balkanlardaki faaliyetleri bu kısımda anlatılmıştır. Kırzioğlu'nun ifadesiyle Mamiloğlu'nun Hatıraları 1983'te Genel Kurmay Askeri Tarih ve Etüd Merkezi Başkanlığı'na verilmiştir. Fahrettin Kırzioğlu, "Cihangiroğlu İbrahim Aydın (1874-1948)'daki Milli Mücadele'de Kars ve Atatürk İle İlgili Belgeler", *Belleten*, 1985, C:XLXIII, S:189-190, s.139. Biz bu hatıranın fotokopisini İbrahim Beyin Kızı Ayten Hanım'dan aldık. Ayten Hanım'a yardımı için teşekkürü borç biliriz.

²² BOA, DH.EUM.SSM 29/64.

JHS
129

History
Studies

Volume 6
Issue 2
February
2014

Müdafaa-i Milliye namına İran'da ve Balkanlarda savaştığını ifade etmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın ileri gelenlerinden Hüsametdin Ertürk'ün hatıralarında Garbi Trakya Hükümeti'nin Teşkilat-ı Mahsusa tarafından kuruluşuna dikkat çekilmektedir.²³ Her ne kadar resmi kurulma tarihi, Garbi Trakya Hükümetinin kurulmasından sonra olsa da Teşkilat-ı Mahsusa mensuplarının hükümetin kuruluşunda önemli bir rolünün olduğu şüphesizdir.

Cihangiroğlu İbrahim, bir süre Edirne'de kaldı. Bu esnada Edirne eşrafından Koyunbabaoğlu emekli yüzbaşı Şükrü'nün kızı Melek hanım ile evlendi. Daha sonra Kafkas Gönüllüler birliği ile İstanbul'a çağrıldı. İstanbul'da iken Birinci Dünya savaşı patlak verdi. İbrahim Bey ve Kafkas gönüllüler birliği, Irak ve İran cephesine gönderildi. Kendisi Rauf Orbay'ın emrinde, kardeşi Hasan ise Bağdat cephesi Ordu komutanı Süleyman Askeri refakatinde, Osmancık Redif taburunda birinci bölük komutanı olarak Bağdat ve Basra Cephelerinde savaştı. Şuhbe Mevkiinde Hasan Bey şarapnel ile yaralandı.²⁴ Hasan Beyin, Rauf Bey ile Afganistan'a gitmesi üzerine Filibeli Hilmi ve Galatalı Şevki beylerin maiyetinde Fahri Albay olarak hizmet gören İbrahim Bey İran Cephesinde Ruslar ile savaştı. 1916 başlarında Bağdat'a gelince Halil Kut Paşanın emrinde çalışarak buradaki başarılarından dolayı Almanlardan Demir Salib Nişanı aldı. Tutsak bulunan İngiliz generali Townshend ve maiyetinin muhafazasına memur edildi. 11. Mart 1917 'de Bağdat düşünce Musul'a geçti. İbrahim Bey gönüllüleri evlerine dağıtıp Enver Paşa'nın emriyle İstanbul'a döndü.

Birinci Cihan Harbi'nin yarattığı buhranın ezikliği içinde İttihatçılar Partinin kaderini belirlemek için 1 Kasım 1918'de son kez toplandılar. Kongrenin üçüncü günü Talat, Cemal ve Enver Paşalar ülke dışına çıktılar. Ülkeyi terk etmeden evvel ikinci bir karar daha alındı; Şark'ta teşkilatlanma. Hilmi Bey (Ural), Nail Bey (Yenibahçeli'nin ağabeyi) Ebulhindili Cafer Bey teşkilat kurmak üzere görevlendirildi. Cafer Bey hatıralarında “ Elviye-i Selase'de bir Şurular hükümetinin kurulacağı ve başkanlığına Cihangiroğlu İbrahim Beyin getirilmesinin kararlaştırıldığını” ifade eder.²⁵

Cihangiroğlu İbrahim, Mayıs 1918 sonunda Trabzon üzerinden ailesiyle birlikte “Fahri Albay” sıfatıyla Kars'ta bulunan 9. Ordu Kumandanlığı emrine gönderildi. Kolordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, 1918 Haziran'ı ortasında İbrahim Bey'i (Kızılçakçak) bugünkü Akyaka kasabasının merkez olduğu Şüregel Kaymakamlığı'na tayin etti. Gümrü ve Revan, tarafındaki Türklerin Kars'a göç ettirilme işini üstlendi. 30 Ekim Mondros Mütarekesinin 11. Maddesi gereğince Osmanlı Devleti'nin Kars ve havalisini terk edeceğini öğrenen yerli halkın ağızlarını bıçak açmaz olmuştur. Hilmi Ural o günleri şöyle anlatır; “İşitildiğine göre sulh kararı verilinceye kadar bu mıntıkeyi İngilizler işgal edeceklerdi. Yakup Şevki Paşa onlarla hiç temasa gelmek istemiyor ve idareyi milli bir teşekküle devrederek çekilmeyi tercih ediyordu. Karşılarda da böyle bir teşekküle taraftardılar. Ordu birlikleri özel bir plan ve program

²³ Ertürk, age, s.100.

²⁴ 26.01.1954 tarihinde Baş Vekalet vatan hizmetinden dolayı kendisine maaş bağlanması için yazdığı dilekçede Hasan Bey kendisini ve yararlılıklarını anlatmıştır. Savaş sırasında Ruslar subay olan oğlunu kurşuna dizmişler ortanca oğlunu ise Ermeniler parça parça doğrayarak vahşice öldürmüşlerdi. İbrahim Şirin Arşivi.

²⁵ Hasene Ilgaz, “Teşkilat-ı Mahsusa Günleri Ebulhindili Cafer Bey”, Yay. Haz. Ali Birinci, *Türk Yurdu*, Mayıs 2001, C.21, S.165,s.49. Süleyman Necati Güner, Cafer Beyin anlatımını doğrulayan bilgiler vermektedir. “Hilmi Bey, Cafer Bey ile birlikte geldiler. Matbaa için Trabzon'dan sipariş ettiğimiz hurufatın parasını Cafer Bey vererek getirmiş idi. Kafkasya'dan ordu ricat ederken Yakup Şevki Paşa Kars'ta Cenubi Garbi Kafkas namıyla bir hükümet teşekkül etmişti. Cihangiroğullarından İbrahim riyasetinde bir muvakkat hükümet vücuda getirilmişti. Bunlara silah ve cephaneye verilerek Ermeniler ile mücadeleye sevk olunmuştu. Süleyman Necati Güner, *Hatıra Defteri*, Yay. Haz. Ali Birinci, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1999, s.30.

JHS
130

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

gereğince, bulundukları yerleri terk ederek Erzurum istikametinde çekilirken biz de livanın mülki idaresini Kars Milli Şurası adıyla gayretli Karşılar tarafından kurulan bir teşekküle devrederek Kars'ı terk ettik. Bu mili teşekkülün reisliğine Cihangirzade İbrahim namında bir zat üzerine almıştı.”²⁶

Kars halkı Wilson ilkelerini kendilerine şiar edinerek 3 Kasım'da Aras Türk Hükümetini, 5 Kasım'da ise Kars İslam Şurasını kurdular. 13 Ocak'ta Cihangiroğlu'nun ısrarlarına karşın Yakup Şevki Paşa 90.000 silah ve 1000 lira para bırakarak şehri boşalttı. 30 Kasım'da adı geçen hükümetler Milli Şura Hükümeti adı altında birleştiler. Oybirliği ile Cihangiroğlu İbrahim, hükümet başkanı seçildi. Hükümet merkezi olarak, Kars seçildi. Cihangiroğlu İbrahim 7-9 Ocak 1919 tarihleri arasında II. Ardahan Kongresine katıldı. Bu Kongrede Cenubi Garbi Kafkas Hükümet-i Milliyesi'nin kurulması kararlaştırıldı. Kars'ta 17-18 Ocak 1919'da toplanan Büyük Kars Kongresi gerçekleştirildi. Bölgeyi İngilizler Ermenilere teslim etme niyetindeydi. Kongreye katılanlar ise bunun fazlasıyla farkında olarak geniş halk katılımı olan teşkilatlanmış bir hükümetinin kurulmasına karar verdiler. Cenubi Kafkas Hükümet-i Muvakkate-i Milliyesi kurularak başkanlığına Cihangiroğlu İbrahim Bey getirildi.

18 Maddelik Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildi. Hükümetin adı Cenubi Garbi Kafkas Hükümetidir.²⁷ Cenubi Kafkas Hükümeti hududu Batum'dan Nahçıvan'a kadar çizmiş

²⁶ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım*, İş Bankası Yay., İstanbul 2007, s.101. Fahrettin Erdoğan, Hilmi Ural'ı doğrulayacak ifadelerde bulunmaktadır. Erdoğan, age, s.135. Hüsamettin Ertürk Cihangirzade İbrahim'in riyasete getirilmesinde Rusların etkisine dikkat çeker. “Ruslar Kafkasyalı Yusuf Bey'i, Miralay Halid Bey'e göndererek Kars'ta toplanan kongrede riyasete Karşı Cihangirzade İbrahim Beyin getirilmesine yardım ettikleri takdirde, Moskova'nın her türlü masrafı kabul edeceğini bildirmişlerdi. Kongre'de Teşkilat-ı Mahsusacılar ve İttihatçılar da bulunmuştu.” Ertürk, age, s.197.

²⁷ Cihangirzade İbrahim Beyin TİTE arşivinde daktilo ile yazdığı Teşkilatı Esasi Kanunu ile Dış İşleri Bakanı Fahreddin Erdoğan'ın hatıralarında yer verdiği kanun maddeleri arasında farklar bulunmaktadır. Erdoğan, Hükümet Cenubi Garbi Kafkas Cumhuriyeti adını taşımaktadır. Erdoğan, age, s.59. Erkan Karagöz, Erdoğan'ın Teşkilat-ı Esasiye Kanununu esas kabul edip hükümetin demokratik cumhuriyet olduğunu hatta Sosyalist bir nitelik taşıdığını ileri sürer. Ahmet Ender Gökdemir ise Cihangirzade'nin metnini esas kabul eder. Kırzioğlu ve Gökdemir sadece erkek seçmenin oy vereceğine karar verir. Hatta Gökdemir, Cihangiroğlu İbrahim'in hatıralarını bile tahrif etmekten kendini alamaz. On bin (erkek) nüfusa bir mebus seçilmesi ifadesinde parantez içindeki erkek ifadesi yoktur. Gökdemir, bunu kendi kurgusu doğrultusunda koymuştur. Ahmet Ender Gökdemir, *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Ankara, 1998 Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları., Erhan Karagöz'ün, hükümetin bayrağı konusunda da itirazları vardır. Ortada bayrak yok ama renkleri var. Arslanoğlu ve Gökdemir'e göre üzerinde ay yıldızı da olan siyahlı, beyazlı yeşilli bir bayrak. Esin Dayı bayrağın renginin üç renk olduğunu, kısaca rivayet muhtelif diye ortada bayrak olmadığını ve bayrağın hükümeti, İttihatçıların ve milliyetçilerin kurduğunu ispat etmeye çalışan tarihçiler tarafından söz konusu edildiğini iddia eder. Erhan Karagöz, *Güneybatı Kafkasya Siyasal ve Sosyal Mücadeleler Tarihi*, Park Kitap Yayınları, İstanbul 2010, s.174. Bunu yaparken tarihi çarpıttığını iddia ettiği Kırzioğlu, Gökdemir ve Yalçın Küçük gibi kendisi de tarihi ve belgeleri tahrif etmektedir. Zira bayrak çizimi TİTE arşivinde mevcuttur. /Kırmızı ve mavi renkli bayrağın üstünde ay yıldız bulunmaktadır. TİTE K76G27B27. Bu durum tarihçilerin Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti veya Cumhuriyeti nasıl kötüye kullandığının, belgelerin yazarların siyasal tutumlarına göre nasıl karartıldığının iyi bir örneğidir. Karagöz'e göre, sosyalist nitelikli demokratik Cumhuriyetin kuruluşunda İttihatçıların rolü neredeyse yok denecek kadar azdır. Sovyet deneyiminin ete kemiğe bürünmüş halidir. Karagöz'ün dikkate almadığı husus ise Hükümet başkanının Teşkilat-ı Mahsusacı olduğu ve de İttihatçıların Bolşeviklerle ilişkiye girmiş oldukları gerçeğidir. Karagöz kurulan bütün şura hükümetlerinin neden Wilson ilkelerini esas aldıklarını nasıl izah etmektedir? Karagöz, sık sık sağ ve sol ifadelerini kullanır. 1919'da sağcı ya da solcu ifadesi anakronik bir ifadedir. Karagöz, sık sık bu tür

JHS
131

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

ve hududunu sulhun neticesine kadar muhafazasına bilfiil deruhte etmiştir. Hükümetin bayrağı üç renkten oluşmaktadır. Türk devletinin ay yıldızlı bayrağı kabul edilmiştir. Resmi Dili Türkçedir. Meclis-i Meb'usan intihabı on bin nüfustan bir mebûs seçilecek 18 yaşını ikmal eden her vatandaş intihaba (seçime) iştirak edecektir. Bayrak, sınırlar, dil ve yönetim biçimi Kanun-u Esasi ile karara bağlanmıştır.

“Kanunu Esasi gereği on bin nüfusa bir mebus” gereğince Cihangiroğlu İbrahim, seçim çalışmalarına başlanması talimatı verdi. 1 Mart 1919'da 70 temsilcinin katılımı ile Parlamento açıldı. Parlamento Başkanı Dr. Esat Oktay oldu.

İngiliz güçleri temsilcisi Albay Temperly, Hükümetten Bakanların listesini istemiştir. Bu listeden hareketle hükümet üyeleri; Hükümet Başkanı Cihangiroğlu İbrahim (Aydın)²⁸ İçişleri Bakanı Kağızmanlı Ali Rıza (Ataman)²⁹, Dışişleri Bakanı Fahrettin Bey (Erdoğan)³⁰ Savaş Bakanı Cihangiroğlu Hasan Han, Maliye Bakanı Sultan Oğlu Mehmet Bey, İaşe Bakanı Gümrülü Himmet Ağa oğlu Yusuf Bey, Maarif Bakanı Elena (Orlova), PTT Genel müdürü Muhlis Bey, (Ataman) DDY genel müdürü Karaçantalı Hacı Oğlu Ahmet Bey (Karaçanta) Adalet Bakanı Revanlı Ağababeyoğlu Abbas Ali Bey, Savcı Revan'lı Kasım Bey oğlu Behmen Bey, Emniyet Müdürü Tevhidüttin Mamilov, Cihangirzade Aziz Bey, Nazif Atbaşoğlu, Pehlivan Mustafa, Mehmet Bey Hacıyev, Mehmet Alibekov, Pavlo Jamusev (Rum Üye), Vafiades (Rum Üye), Rachinski (Rus Üye) Arslan Akifoğlu'dur.³¹

Cihangiroğlu İbrahim Bey Başkanlığındaki hükümet ABD Başkanı Wilson'un “self determinasyon” ilkesinden hareketle bir hükümet kurduklarını, eğer dünya kamuoyu dikkat etmezse Ermenilerin 3 Milyon Müslüman ahaliyi katledeceğini bütün dünyaya duyurmak için İngiltere Kralı George'a, ABD Başkanı Wilson'a, Fransız Cumhurbaşkanı Poincaré'ye, Paris Barış Konferansına, Akdeniz Müttefik Komutanlığı'na ve İstanbul'daki İngiliz, Fransız ve Amerikan Komiserliğine telgraf gönderdi.³² Teşkilat-ı Mahsusacıların çıkardığı Sada-yı Millet, Albayrak ve İstikbal gibi gazetelerle temasa geçirilerek hükümeti destekleyici yazılar çıkması sağlandı. Özellikle Albayrak Gazetesi hükümetin haklı gerekçelerle kurulduğunu, Türk halkının bu noktadaki kararlılığına dikkat çeken yazılar yayınladı.³³

İngilizler başlangıçta yeni kurulan hükümeti tanıdı. İngilizler, bölgede oluşan ve Sovyetlere katılmamış olan bütün hükümetleri ve güçleri desteklediler. Fakat Ermeni ve Gürcü hükümet yetkililerinin kışkırtmaları sonucu tavırlarını değiştirdiler ve sert bir tutum takındılar.

anakronizme düşmektedir. Hele Cihangirzade İbrahim'i profesyonel asker olarak göstermesi anakronizmin boyutunun ne denli büyük olduğunu göstermektedir. Karagöz, age, s.16. Yalçın Küçük iki hükümeti ele alır. Ancak Mustafa Kemal'in Milli Mücadeledeki rolünü hiçe saymak amacıyla iki hükümeti kurgular. Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler*, Tekin Yayınları., İstanbul 1992, s.373-38; Küçük, *Sırlar*, YGS Yayınları İstanbul 2001, s.98-100. İki hükümet tecrübesi Mustafa Kemal'in Milli Mücadele'nin başlangıç için rolünü tartışmaya açmakla birlikte O'nun Milli Mücadeledeki bütün yerel güçleri birleştirme ve başarısını gölgeleyemez.

²⁸ İbrahim Bey'in hayatı için bkz Murat Küçükuğurlu, *Cihangiroğlu İbrahim*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2000.

²⁹ Ataman'ın Hayatı için bkz Mehmet Sait Dilek; *Ali Rıza Ataman Bey*, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2001.

³⁰ Erdoğan'ın hayatı için bkz Fırat Saylan, *Piroğlu Fahrettin (Erdoğan) Bey Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti*

Hariciye Nazırı, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2003,

³¹ PRO.FO, 608/109.

³² PRO FO 371/3658.

³³ Albayrak, 18 Ocak 1919, s 58, s.1.

JHS
132

History
Studies

Volume 6
Issue 2
February
2014

Bunda şüphesiz İngilizlerin Kars'taki hububatı Bolşeviklere karşı savaşan Menşeviklere vermek istemesi, ve Kars'a Ermenileri iskan girişimi Hükümetin direnmesi, etkili olmuştur. İngiltere'nin Kafkasya'da Ermenilerden bir set kurma çabası Hükümetin sonunu hızlandırdı.³⁴

Bu gelişmelerden sonra İngilizler Kars'ta kurulan hükümetin ortadan kaldırılması kararını uygulamaya koydular. Bu amaçla Kars ve çevresine asker yığmaya başladılar. General Thompson Kars ve çevresinin kontrolünü ele almak için görevlendirildi. 4.500'e yakın bir askeri birlik şehrin kontrol noktalarını tuttu. 12 Nisan 1919 saat 3'te Albay Preston parlamento binasına geldi. Bu esnada askerleri binayı kuşatmıştı. Preston, Hükümet üyeleri ile ayaküstü görüşürken dışarıdan silah sesleri duyulmaya başlanmış, İngiliz askerleri hükümet üyelerini tutuklayarak dışarıya çıkarmışlardı. (Mamiloğlu, Yazma:1-2) Duyulan silah seslerinin sebebi sonradan belli oldu. İngiliz askerleri, hükümet üyelerinden Arslan Akifoğlu ve ahaliden birkaç kişiyi şehit etmişlerdi. İngilizlerin Parlamentoyu basıp hükümet üyelerinden 35 ismi tutuklamasıyla 13 Nisan 1919 günü Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti'ne son verilmiş oldu. Cihangirzade ve hükümet üyeleri önce İstanbul'a sonra Malta'ya gönderildi.³⁵

Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti'ni İngilizler cebren ortadan kaldırdıktan sonra Oltu Hükümeti varlığını devam ettirdi.³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 14 Mayıs 1920'de yapılan oturumla Oltu Hükümeti kendisini feshetti ve Türkiye ile birleşti.³⁷

Cenub-i Garbi Kafkas Hükümetinden Geriye ne Kaldı? İşgal altındaki topraklarda kurulacak geniş katılımlı parlamentoların dahi varlığının fazla uzun sürmeyeceğini Kars deneyimi acı bir şekilde göstermiştir. İşgal altında bulunan İstanbul'un dışında işgal altında olmayan Ankara'da Meclis'in açılması Cenub-i Garbi Kafkas hükümeti deneyiminin bir sonucudur.³⁸ Kuvvetler birliği ve meclis üstünlüğüne dayalı bu yapılanmanın örnek değeri büyüktür. Bundan bir buçuk yıl kadar sonra TBMM bir kurucu meclis gibi görev yapacak, devleti kuracak ve anayasa ilan edecek, benimsenen yönetim modeli de kuvvetler birliği ve meclis üstünlüğü (Meclis Hükümeti) esaslarına dayanacaktır.³⁹

ABD Başkanı Woodrow Wilson'un, "on dört prensibi" içinde yer alan "Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk Kesimleri" için kendi kaderini tayin hakkı ilkesi üzerinde temellenen hükümetin kuruluş amacı bütün Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetlerinin benimsediği bir düstur haline geldi. Zürcher'in ifadesiyle "İngilizlerin sona erdirdiği Kars'taki hükümetin direniş meşalesi daha batıda, Erzurum ve Trabzon'daki örgütlenmeler tarafından devralındı."⁴⁰

Wilson ilkelerini esas alarak kurulsa bile bölgesel hükümetlerin yaşama şansının yok denecek kadar az olduğu görülmüştü. Sivas'taki yerel Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, Anadolu

³⁴Rahmi Doğanay, "Milli Mücadele Döneminde Türkiye, Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkasya Politikaları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, C.19, S.2, s.283.

³⁵ PRO.FO, 608/78, Hükümetin Hariciye Nazırı Fahreddin Bey (Erdoğan) 18 Nisan'da İngiliz Dış İşlerine gönderdiği bir yazıyla General Thompson'un Hükümet yetkililerini tutukladığını bildirdi. Fahrettin Bey aynı durumu İstanbul'da bulunan Amerika, Fransa, İtalya temsilcilerine bildirdi. TİTE K76G10B10001, TİTE K76G11B11001, TİTE K76G12B12001.

³⁶ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Ankara 2011, s. 129.

³⁷ Yasin Haşımoğlu, *Oltu Şura Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi*, Yay Haz. Erdal Aydoğan, Ankara 2005, Salkım Söğüt Yayınları, s.197.

³⁸ Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1985, s.173.

³⁹ Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları*, Yapı Kredi Yay. İstanbul 1998, s.199.

⁴⁰ Erik Jan Zürcher, *Savaş, Devrim ve Ulusallaşma*, (Çev. Ergün Aydınoglu), Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2005, s.231.

JHS
133

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ismiyle bir çatı altında ve tüm yurdun kurtarılması amacı için çalışmak üzere birleştirildi. Bu birleşimde Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti tecrübesinin etkisi büyüktür.

SONUÇ

Balkan savaşları sırasında ilk kez Kuvva-yı Milliye, Milli Mücadele gibi kavramlar ortaya çıktı. Bulgar istilasına karşı Serez örneğinde olduğu gibi şehir halkının kendi şehirlerini savunması için milis güçler şeklinde örgütlenmeleri, Batı Trakya örneğinde olduğu gibi geçici hükümet modelleri, Müdafaa-i Milliye Cemiyetlerinin (Trakya Paşaeli) kuruluşu teşkilat anlamında bir sürekliliğin işaretleri olarak yorumlanmalıdır.

Zürcher, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içindeki bazı çevrelerin ulusal direnişi, 1915'te planlamakta olduklarının açık olduğunu belirtir. Cemiyetin hazırlıklarını, açık siyasal faaliyetler ve kamuoyunun harekete geçirilmesi, gizli yeraltı çalışmaları olmak üzere iki düzeyde yaptığının altını çizer.⁴¹ Refik Halit Karay, Zürcher'in iddialarını doğrulayacak mahiyette bilgiler verir. "İttihatçıların gelecekteki tehlikelere karşı, çete savaşı için Anadolu'da bazı yerlerde silah, cephane gömdüklerini, teşkilat kurduklarını Kasım 1918'de çalıştığı zaman gazetesindeki patronu olan ve daha önce Maarif ve Posta Telgraf Nazırlığı yapmış olan İttihatçı Şükrü Bey'den (1926'da asıldı!) duymuştur." "Çare vardır, dedi. Anadolu'ya çekilip mukavemet etmek!" Gözlerim dört açıldı. Ah bu İttihatçılar. Ne yaman, ne yılmaz, ne maceraperest adamlardı. "Ne ile, nasıl?" diye sordum. Şükrü Bey, bir sırrı ifşâ edip etmemekte mütereddit gibi bir an yutkundu sonra şunu söyledi "Hükümet bu ciheti düşünerek tedbirlerini evvelce almıştı. Dağ ve çete muharebesi için silah, cephane, teşkilat hepsi hazır; elli sene dayanırız!" O günden tâ Sakarya muvaffakiyetine kadar, aklımın almadığı bu mukavemet meğerse kabili icra imiş ve yapılacak tek iş de o imiş. Bunu anlayıp tatbik edenlere ne mutlu.⁴²

İttihatçı muhalifi Karay'ın yukarda ki önemli ifadelerini Talat Paşa'nın yaveri Arif Cemil de doğrulayacak bilgiler vermektedir. "Seferberliğin ilan edildiği günün gecesi İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi'nde önemli bir toplantı yapmış ve bunda en yakın bir gelecekte uygulanmak üzere gayet kapsamlı bir karar vermişti. Bu karar ister Umumi Harbe katılalım, ister katılmayalım ordularımızın ilerde düşman topraklarındaki hareketlerini kolaylaştırmak için bir Teşkilat-ı Mahsusa kurulmasını hedefliyordu. Bu teşkilat sayesinde silahlanacak, çeteler harp çıkışında düşman topraklarına akınlar yapacaklar, düşman kuvvetlerini şaşırtacaklar, onların hareketleri ve miktarı hakkında bilgi edinerek bunları ordularımıza bildireceklerdi."⁴³

Zürcher, eğer Garbi Trakya Hükümeti ile Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti arasındaki organik bağı fark etseydi, dahası Serez'de kurulan Mustahfiz Teşkilatı kurucusu Esat Serezli'nin Milli Mücadele'de Mim Mim grubunun Aktepe kod adlı üyesi olduğu bilgisine sahip olsaydı, İttihatçıların Birinci Dünya savaşında değil Osmanlı siyasileri ve aydınları üzerinde travmatik etkiler yapan Balkan savaşları sonrasında memleketi topyekün bir savaş için örgütlemeye başladıklarını fark edebilirdi.

Gerek Serez'de kurulan Mustahfiz Teşkilatı gerek Garbi Trakya ve gerekse Cenub-i Garbi Kafkas Hükümetleri aynı teşkilatın, Teşkilat-ı Mahsusa'nın örgütlediği organizasyonlardır. Bu organizasyonlar Anadolu'da yapılacak Milli Mücadelenin gerek fikri

⁴¹ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, Çev. Nüzhet Salihoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987, s.143.

⁴² Refik Halid Karay, *Minelbab İlel Mihrab*, İnkılâp Yay, İstanbul, 2009, s.59.

⁴³ Arif Cemil Denker, *Birinci Dünya Savaşında Teşkilat-ı Mahsusa*, Yay Haz. Metin Martı, Arma Yay., İstanbul 1997, s.9.

JHS
134

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

gerek teşkilat yönünden alt yapısının oluşumunda önemli katkılar sağlamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa, Anadolu'daki Milli Mücadele'ye Karakol Cemiyeti, Mim Mim grubu gibi örgütlerle destek vermiştir. Zafer Toprak'ın 2002'de dilendirdiği "Milli Mücadele 1919'da değil 1912'de başlamıştır" ifadesini Mustahfiz Teşkilatı, Garbı Trakya Hükümeti ve Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti tecrübesi doğrulamaktadır.⁴⁴

Gerek Garbi Trakya ve gerekse Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti Milli Mücadele ve Cumhuriyetin provasıdır. Yalçın Küçük, İki hükümet tecrübesini Mustafa Kemal'in ve diğer Milli Mücadele önderlerinin Milli Mücadele'deki başarılarını gölgelemek amacıyla ele alıp kurgular.⁴⁵ Ancak bu iki hükümet tecrübesi Milli Mücadele'nin 1919'da değil de 1912'de başladığını Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Milli Mücadele'nin başlangıcı noktasında rollerini tartışmaya açmakla birlikte Onların Milli Mücadele'deki bütün yerel güçleri birleştirme ve Mili Mücadele'nin başarısında ki rollerini gölgeleyemez. Zürcher'in, İttihatçıların 1915'te Milli Mücadele için hazırlandıkları yaklaşımını revize etmek ve 1912'ye çekmek gerekmektedir. İki hükümet tecrübesi Milli Mücadele'nin önderlerine yerel kurtuluş mücadelesinin geniş katılımlı dahi olsa başarı şansının olmadığını, başarılı olmanın yegane yolunun yerel mücadelenin birleştirilmesi, bütün ülkenin kurtarılması noktasında yeniden örgütlenmesi gerektiğini gösterdi.

KAYNAKÇA

Public Records Office Belgeleri

PRO. FO.424/249:

PRO. FO.608/118.

PRO. FO, 608/109)

PRO. FO, 608/78

PRO FO 371/3658)

PRO. FO 195/2454)

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri

BO, DH. EUM. SSM 29/64)

TİTE Arşivi

TİTE K76G27B27

TİTE K76G10B10001

TİTE K76G11B11001

TİTE K76G12B12001

Kitap ve Makale

AKAL, Emel, *Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012,

AYDIN, İbrahim, *Hatıralar*, (Osmanlıca Kızı Ayten'den Fotokopisi İbrahim Şirin Arşivi)

⁴⁴ Zafer Toprak, "Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi" *Toplumsal Tarih*, 2002, S.104, s. 45-46.

⁴⁵ Küçük, age, (1992), s 373-387.

- AYDIN, İbrahim, *Hatıralar*, Daktilo Edilmiş Latin Harfli (Kızı Ayten'den Fotokopisi İbrahim Şirin Arşivi)
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılap Tarihi*, C: I, Ankara, TTK Yayınları, 1983.
- BIYIKOĞLU, Tevfik, 1992, *Trakya'da Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- CEMAL PAŞA, Hatıralar, Haz.: Alpay Kabacalı, İş Bankası Yay. İstanbul 2010.
- DENKER, Arif Cemil, 1997, *Birinci Dünya Savaşında Teşkilat-ı Mahsusa*, Yay Haz. Metin Martı, İstanbul, Arma Yay.
- DİLEK, Mehmet Sait, *Ali Rıza Ataman Bey*, 2001 Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum
- DOĞANAY, Rahmi, “Milli Mücadele Döneminde Türkiye, Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkasya Politikaları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009,C.19, S.2,s.279-298.
- GÜNDAĞ, Nevzat *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987,
- ERDOĞAN, Fahrettin, *Türk Elllerinde Hatıralarım*, Mevsimsiz Yayınları, Ankara 2007.
- GÖKDEMİR, Ahmet Ender, *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.
- GÜNER, Süleyman Necati, *Hatıra Defteri*, Yay. Haz. Ali Birinci, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1999.
- JELAVICH, Barbara, *Balkan Tarihi*, Küre Yayınları, C. 2, İstanbul 2006.
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Ankara 2011.
- ILGAZ Hasene ,“Teşkilat-ı Mahsusa Günleri Ebulhindili Cafer Bey”, Yay. Haz. Ali Birinci, *Türk Yurdu*, Mayıs 2001, C.21, S.165, s.44-57.
- KARAGÖZ, Erkan; *Güneybatı Kafkasya Siyasal ve Sosyal Mücadeleler Tarihi*, Park Kitap Yayınları, İstanbul 2010.
- HAŞIMOĞLU, Yasin; *Oltu Şura Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi*, Yay Haz. Erdal Aydoğan, Salkım Söğüt Yayınları, Ankara 2005.
- KARAY, Refik Halid; *Minelbab İlel Mihrab*, İnkılâp Yayınları, Ankara 2009.
- KIRZIOĞLU, Fahreddin;“Cihangiroğlu İbrahim Aydın (1874-1948)'daki Milli Mücadele'de Kars ve Atatürk ile İlgili Belgeler”, *Belleten*, 1985, C.XLVIII, S,189-190,s 108-165.
- KÖROĞLU, Erol, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- KÜÇÜK, Yalçın, *Türkiye Üzerine Tezler*, Tekin Yayınları, İstanbul 1992.
- KÜÇÜK, Yalçın, *Sırlar*, YGS Yayınları, İstanbul 2001.
- KÜÇÜKUĞURLU, Murat; *Cihangiroğlu İbrahim*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2000.

JHS
136

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

URAN, Hilmi, Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

SAYLAN, Fırat; *Piroğlu Fahrettin (Erdoğan) Bey Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti Hariciye Nazırı*, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2003.

Serezli, Esat; *Memleket Hatıraları*, Haz.: Aynur Koçak, İbrahim Şirin, Faruk Yavuz, Türk Tarih Kurumu Ankara 2012.

STODDARD, Philip H.; *Teşkilat-ı Mahsusa*, Çev. Tansel Demirel, Arma Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞİMSİR, Bilal, *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1985.

TEKELİ, İlhan– İLKİN Selim, *Ege’de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı’na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

TANÖR, Bülent, *Türkiye’de Kongre İktidarları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.

TEVHİDÜDDİN MAMİLOF, *Hatıralar* (Osmanlıca Cihangiroğlu İbrahim Beyin Kızı Ayten’den Fotokopisi İbrahim Şirin Arşivi)

TOPRAK, Zafer, “Cihan Harbi’nin Provası Balkan Harbi” *Toplumsal Tarih*, 2002, S.104,s44-51.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.

ZÜRCHER, Erik Jan, *Milli Mücadele’de İttihatçılık*, Çev. Nüzhet Salihoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987,

ZÜRCHER, Erik Jan, *Savaş, Devrim ve Ulusallaşma*, (Çev. Ergün Aydınoglu), Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2005.

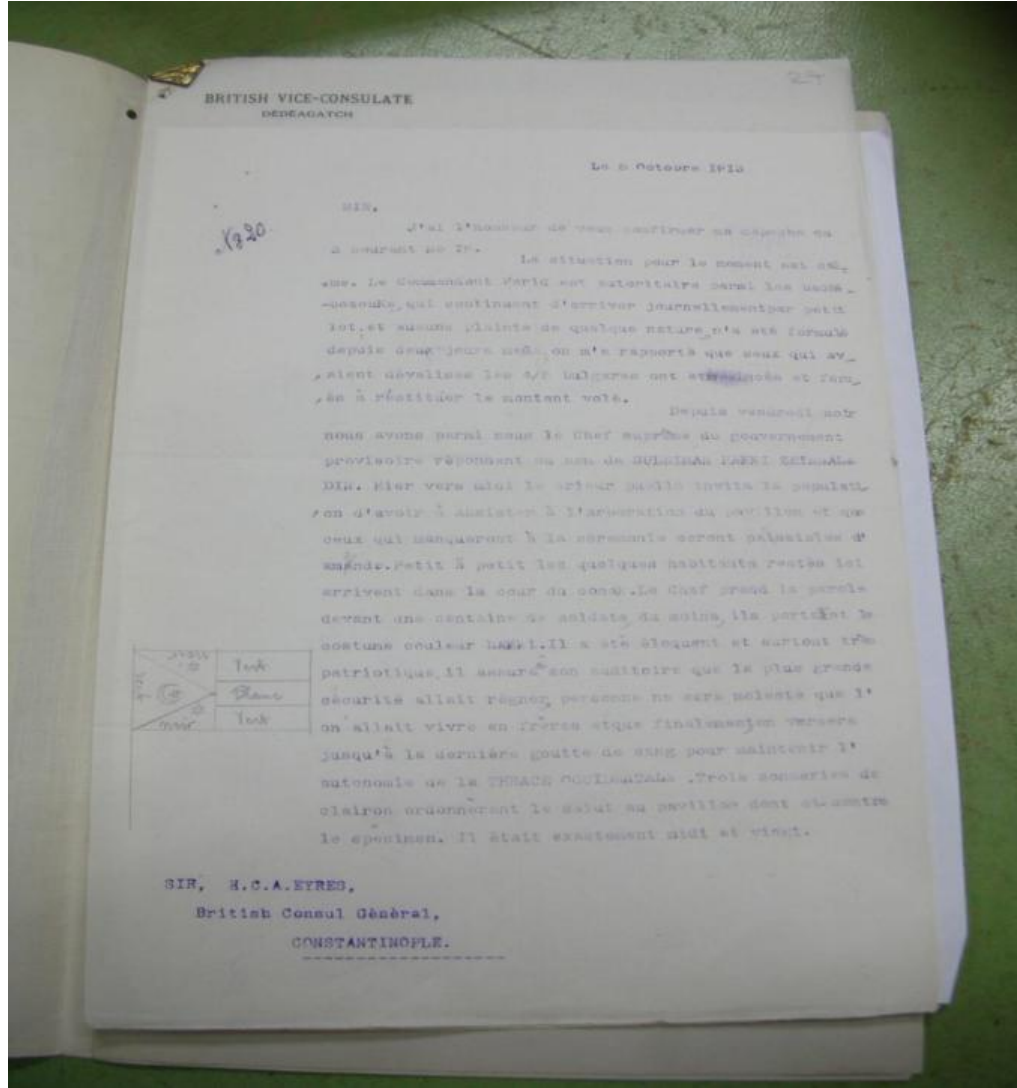

JHS
137

**History
Studies**

Volume 6
Issue 2
February
2014

EKLER

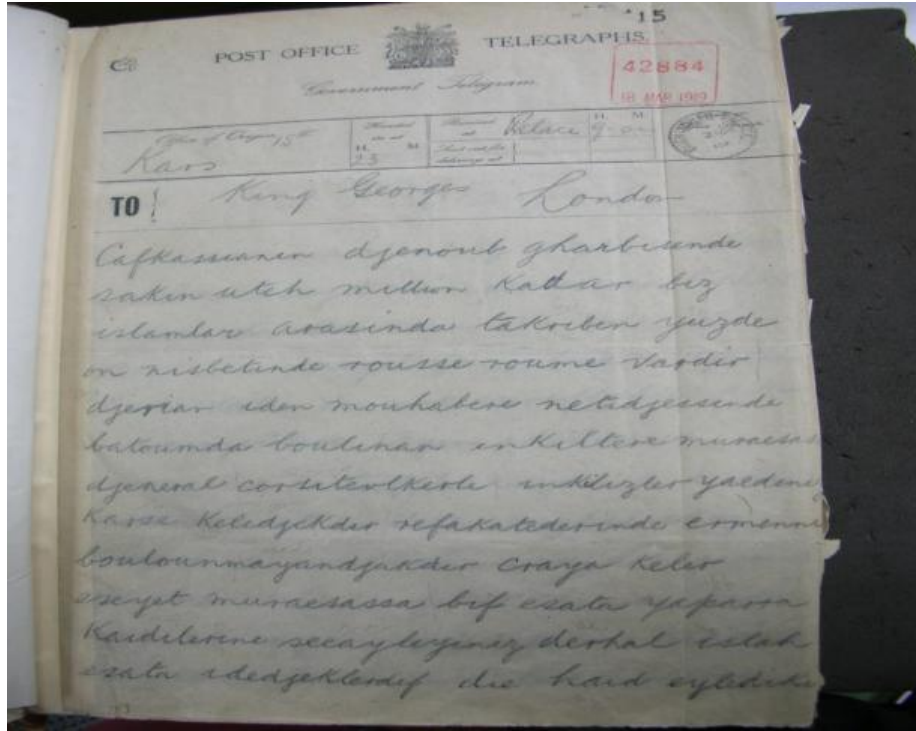
EK-1-Garbi Trakya Hükümeti Bayrağı

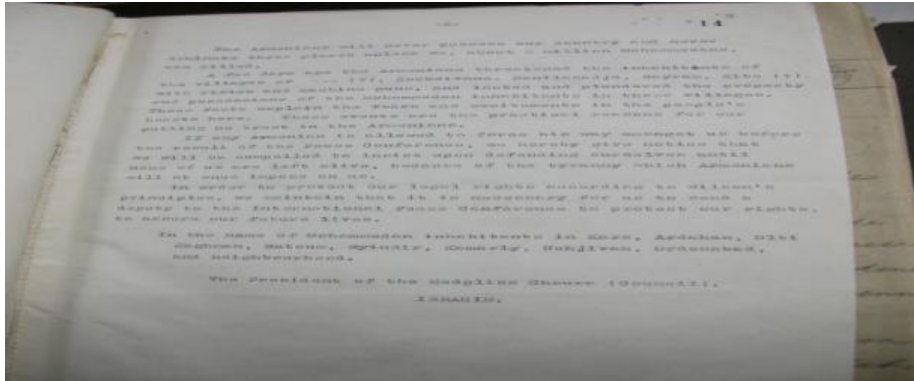
JHS
138

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*

EK 2-İbrahim Beyin El Yazısı ile Hükümetin tanınma çağrısı

EK-3-İbrahim Bey'in Hükümetin tanınma çağrısının İngilizce tercümesi

JHS
139

*History
Studies*

Volume 6
Issue 2
February
2014

EK 4-Cihangirzade İbrahim, Hatıralar, (İbrahim ŞİRİN Arşivi)

JHS
140

History
Studies

Volume 6
Issue 2
February
2014

- 1 -

Şubat-335 tarihinde Yakup Şevki paşa hazretleri karsa iken şahsi bir tarafı Nəhqivan bir tarafı Batum əhəskə və Ahırkelek, karsa toplandı. Milli Şuta nəminə bir meclis intihap ettiler. ovakit idiki Osmanlı ordusu Karsda başqa Kufkəssyanın hər tərəfindən çekiliyordu. Kaş defa Şevki paşa hazretlərinə müreccat eylədi. Müsəddə ediniz təşkilatı əskəriyə yəşənizə müsəddə edənəm. Çünki bir yerdə iki hükümat olamaz dedi. bu keşəkeşte İngiliz mürəhəsi səkeriyesi General Piç karsa gəldi və yəşnədə də erməni olərək 50-60 kişidən ibarət bir hey'ət var idiki onları karsa Erəni hükümatı nəminə bərkəsəkəti. Əstref kəşərlərdən telgreflə çox ədəslər istəmiştik. iki bin kişi kudar karsa toplandı. Bunlar General Piç'ə əşylədilərki Erəni hükümatı nəminə bürəysə bir erməni bilə olsun bərkəsəyız. Erənilər bəsin düşməniləzdir.

Hesam bey... diğer bir kaç vatan ehli dayandılar, fiilîhikâsî barksma-
dılar. General Pıç bereberinde getirdiği eremaları gümrüğe gönderdi ve ken-
disinde bir gün sonra gitti. ve Karama bulunduğu sırada hükümetimizde resmen
teatdi. Miralay Dâşperli kumandanı askerî olarak kıldı. bir kaç defa ermeni
muhasırları karşı gelecek için hükümetimize müretteat eyledi işinde biz er-
meleri kabul edemeyiş şükûk eremalar bizden çok ineen Sîdürdürler. onlar
kendi bizde kendi hükümetlerimizde hududu içinde yeşeyişa değildi.

Mırsalay Desperli oreda iken general Asker karış geldi.Desperli gitti
General Asker bine üç teklifte bulundu: Tegimayyaliz
Madde-1) Cenabi gerbi Kefkaye hükûmeti namını teşeyyeckesene,Karadaz
başka tarafı karışmasın.

Maddde-2) Karsdan hicret eden ermenileri Karsa bircokceksiniz.

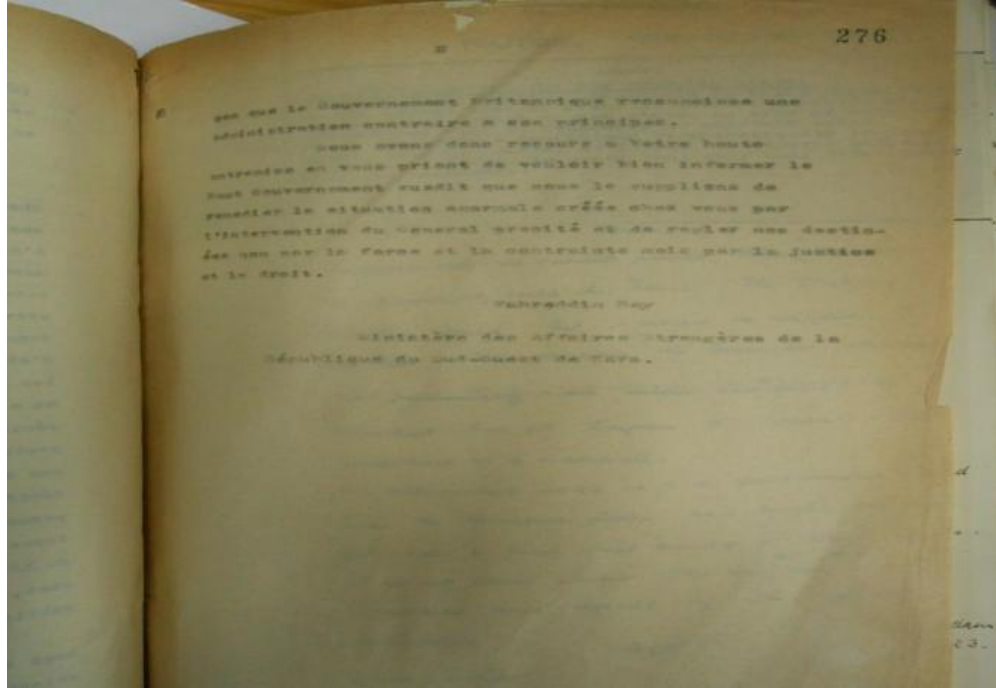
Madde-3) Eger Ermenileri kabul etmezseniz kara hududundan bir parçe yer gösterin Sulhu usumiye keder orada kalabilinler.

Birinci maddede, cevap, Hükümetimiz işsizliyorsanuzunki cezaibi garbi kafkaya hükümeti azzan kaidiracek bagka bir aza ulusal.Kars vilayetinide de bagka vilayetlere keragiyelim efendim...Bu yezdigiazinda cok müteasir olduk bizce adil temazag olam ilagiliz devleti fehmisizina bize kargu bu derece mastikaz hareketke bulunozguzay hicte düglamazgikt.Bini iz baglas getiren eghas bu mealeketi keadi yerlere vatsalari biliyorlar.Sizin dehill igleri-mize keragimiza tesadüp ettik.

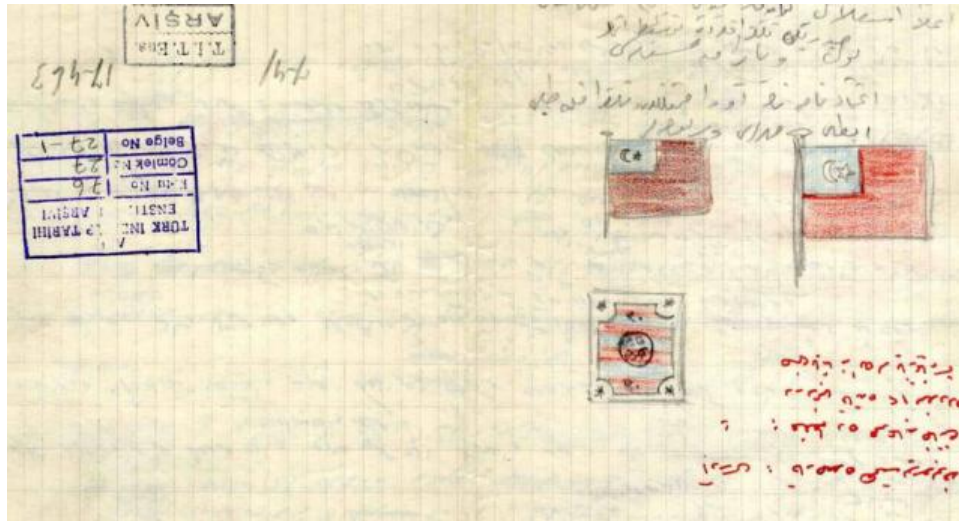
Cumbu garbi kırkaysı hükümeti asama millet vermiştir.Yine millet isterse başka bir isme tahvil eder.Diger vilayetlere karışmak hususuna gelince Mehçevla ile Betum kadırları hükümetine ithlak etmişlerdir. Hatta Rus hükümeti asamasına Betum ve kara intihabı bir yerde olurdu. bundan 44 mese wukaddem kara batum türklerden slamağ bir yerdin.Betum kara ehelisi bir ark ve bir oladırlar.bundan asada sille repitelerı gıoktur.

•/•

EK-5-Cihangiroğlu İbrahim, Hatıralar, (İbrahim ŞİRİN Arşivi)

EK- 6-Fahreddin Erdoğan'ın Hükümet üyelerinin tutuklandığını bildiren yazısı-

EK-7-Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti Bayrağı

JHS
142

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 2
February
2014*